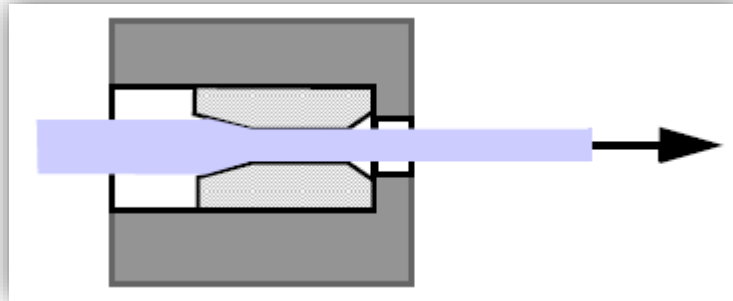

AVSPENNING, REKRYSTALLISASJON OG KORNVEKST

Eksempel – kaldtrekking av tråd:

Trådtrekking.

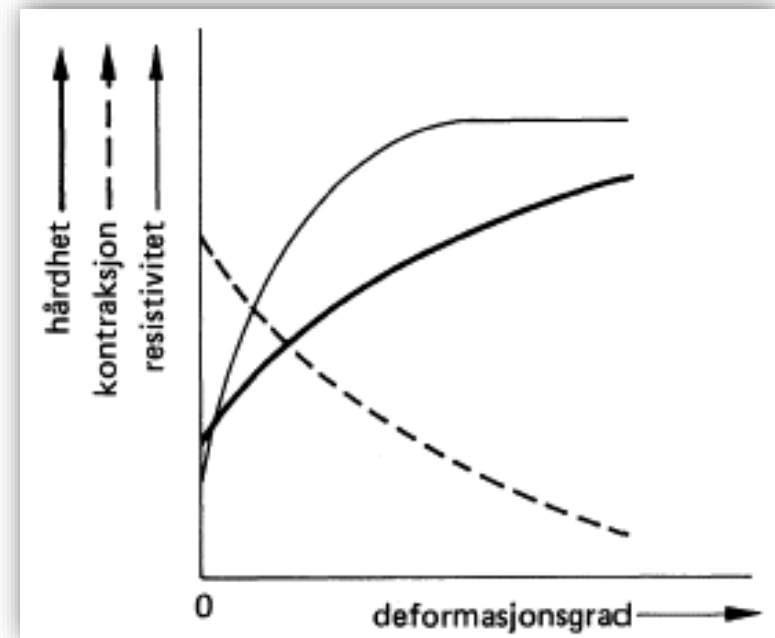
Plastisk deformasjon i kald tilstand:

- øker hardhet og flytegrense.
- reduserer kontraksjon og duktilitet (seigheten)

Kald er her definert som temperatur under $0,3 \times$ smeltetemperaturen (K)

Fysikalske egenskaper påvirkes:

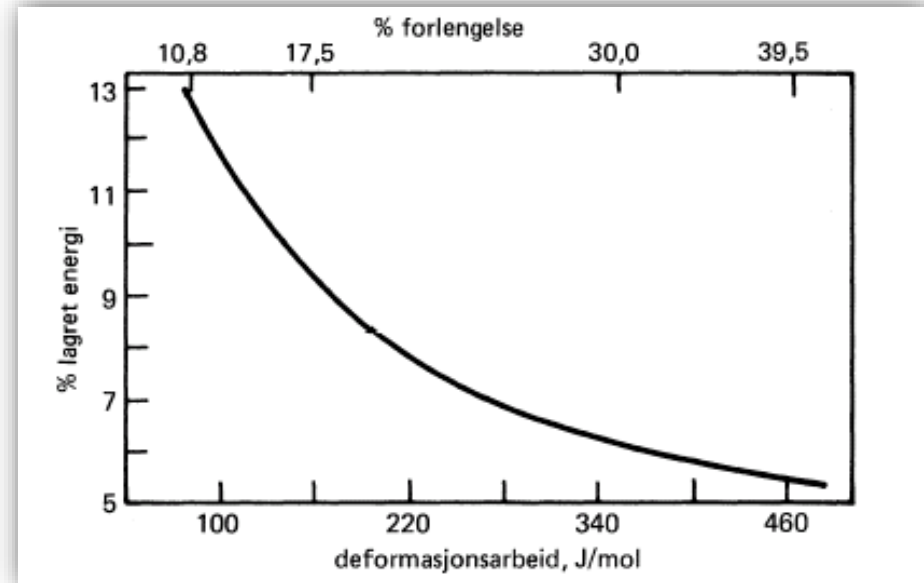
- Resistiviteten (elektrisk motstandsevne) øker drastisk.
- Konduktiviteten (elektrisk ledningsevne) falle drastisk.
- Densiteten (tettheten) reduseres noe.

Forandring av mekaniske egenskaper i metalliske materialer ved trekking av tråd.

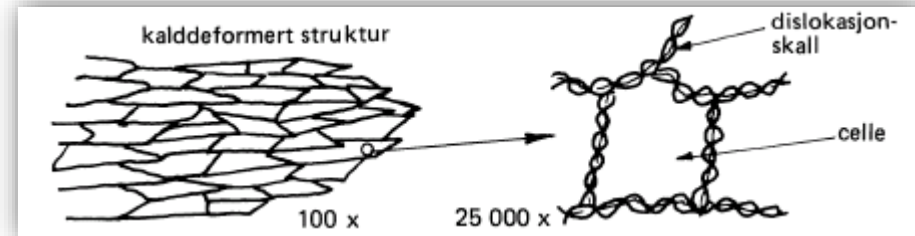
Ved kalddeformasjon omgjøres:

- størstedelen av deformasjonsarbeidet i varme
- 5 – 10 % blir lagret som elastisk energi (mye knyttet til økningen av dislokasjonslengde og vakanskonsentrasjon som følger plastisk deformasjon)

Lagret energi i en strekkstav.

- Dislokasjonene samler seg i diffuse skall.
- Skallene avgrensner celler, subbkorn, nesten fri for dislokasjoner. Millioner celler innenfor hvert korn.
- Skallene er områder av høy tetthet av kryssende og ubevegelige dislokasjoner. Flytespenningen er derfor høy.
- Duktiliteten synker.
- Resistiviteten (elektrisk motstandsevne) øker. Kalddeformasjon øker antallet vakanser og andre punktfeil når kryssende dislokasjoner presses forbi hverandre.
- Punktfeil gir spredning av elektronstrømmen i en leder. Dette gir redusert konduktivitet (elektrisk ledningsevne).
- Egenskaper som er påført materialet ved deformasjonen er stabile ved normal temperatur.
- Ved en varmebehandling (gløding) etter endt deformasjon, kan de termiske vibrasjoner føre til vakans- og dislokasjonsvandring og diffusjon. Dette fører igjen til en ny reorganisering av strukturen.

Etter kalddeformasjon er dislokasjonene samlet i diffuse skall som avgrensner celler eller subbkorn med dislokasjonsfri struktur.

Foretar varmebehandling (gløding) av tråden ved:

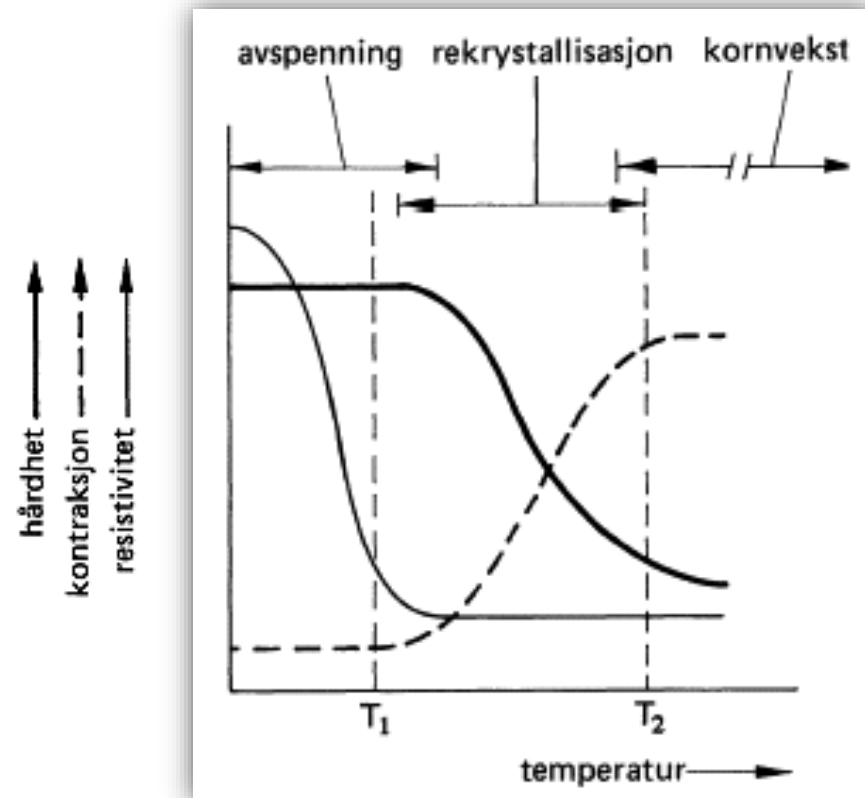
- bestemt deformasjonsgrad
- forskjellige temperaturer i 1/2time

Måler etter gløding:

- hardhet
- kontraksjon
- resistivitet

Fra figur →

- Ved høy glødetemperatur:
→ verdiene går mot de samme som før deformasjon.
- Kurvene i figuren antyder at glødingen, avhengig av temperatur, utløser tre ulike prosesser:
  - **Avspenning**
  - **Rekrystallasjon**
  - **Kornvekst**

Ved gløding etter kalddeformasjon opptrer tre forskjellige prosesser: Avspenning, rekrystallasjon og kornvekst.

AVSPENNING

Foregår ved forholdsvis lav temperatur.

- Reduksjon av punktdefekter.
- Hardhet, flytegrense og duktilitet bare uvesentlig endret.
- Resistiviteten faller nesten til verdien før deformasjon.
→ antallet punktdefekter og vakanser er sterkt nedsatt.
- **Indre spenninger** redusert
→ glidespenningen for operative dislokasjoner reduseres med temperaturen.

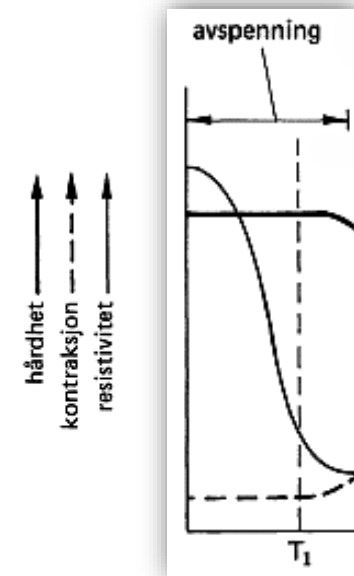
Indre spenninger er et uklart begrep. Punktfeil og spesielt dislokasjoner fører til elastiske spenninger.

Indre spenninger:

- kan oppstå under plastisk deformasjon eller under avkjøling etter støping eller varmebehandling
- kan bevirke "kast" ved sponskjærende bearbeiding → balansen mellom trykk- og strekkspenninger endres
- kan bevirke spenningskorrosjon i bestemte materialmiljø kombinasjoner

Motvirke slike ved **avspenningsgløding**.

- Kornstrukturen blir ikke påvirket.

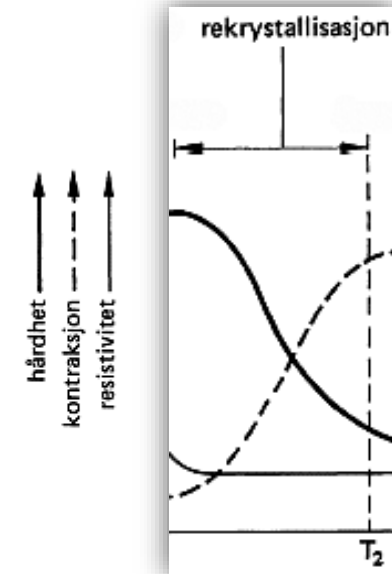
REKRYSTALLISASJON

Foregår ved høyere temperatur enn for avspenning

- Det dannes en ny kornstruktur
- Hardheten faller mye
- Resistiviteten og densiteten faller noe

Mekanisme:

- Nye korn vokser ut fra stabile kim i deformert struktur. De fleste på korn grensene.
→ både deformasjonsgraden og tendensen til reorganisering er størst her.
- I de nye kornene ordner atomene så antall dislokasjoner blir ca. som før deformasjonen. (Hvorfor vet vi ikke)
- Kornene vokser fram til de støter mot hverandre på tilfeldig måte.
- Ny polyedrisk kornstruktur oppstår.
- Fasthetsegenskapene justert tilbake til nivået før deformasjonen.
- Indre spenninger ytterligere redusert.

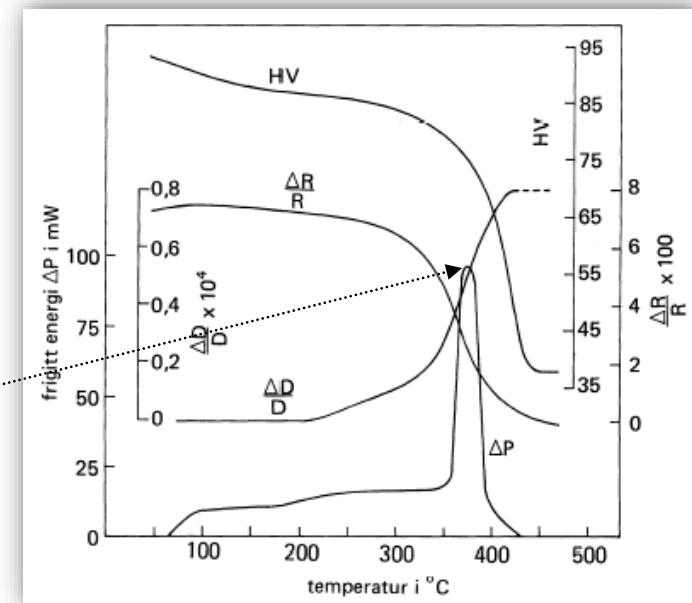
Frigitt energi ΔP under avspenning og rekrySTALLISASJON av kalddeformert teknisk kobber.

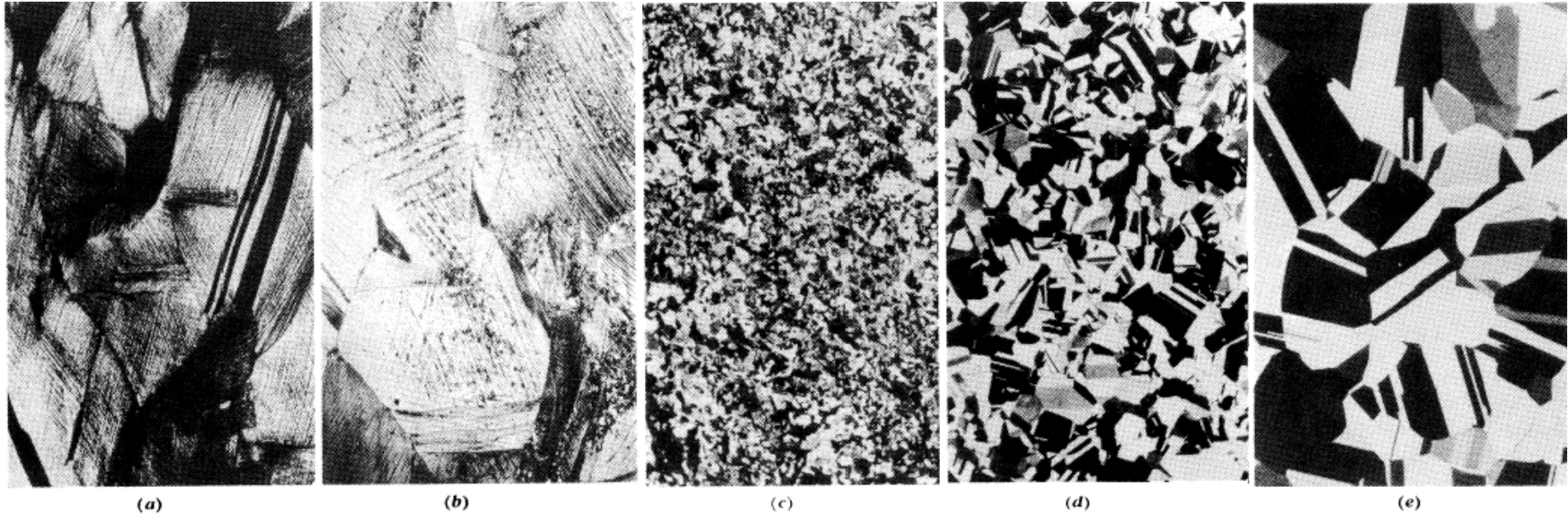
HV = Hardhet Vickers

$\Delta D/D$ = forandring i relativ tetthet (densitet)

$\Delta R/R$ = relativ resistivitet (elektrisk motstandsevne)

Ny kornstruktur vokser fram – rekrySTALLISASJON

RekrySTALLISAJON OG kornvekst i valset messing. 50x

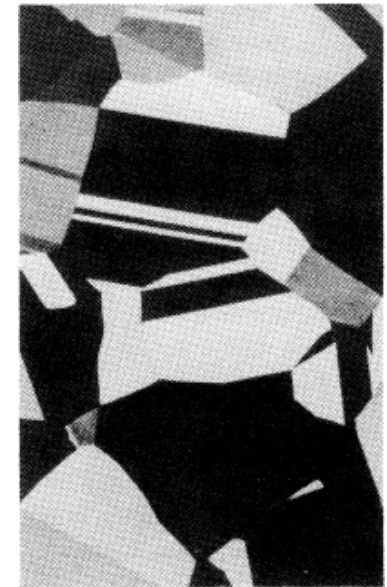
(a) Struktur etter 33 % kaldvalsing.

(b) Glødet ved 500°C i 3sekunder. Det er antydning til rekrySTALLISAJON langs glidelinjer og kornrensener.

(c) Glødet ved 500°C i 4sekunder. Nesten fullført rekrySTALLISAJON.

(d) Fullstendig rekrySTALLISAJON og begynnende kornvekst.

(e) og (f) Kornvekst.

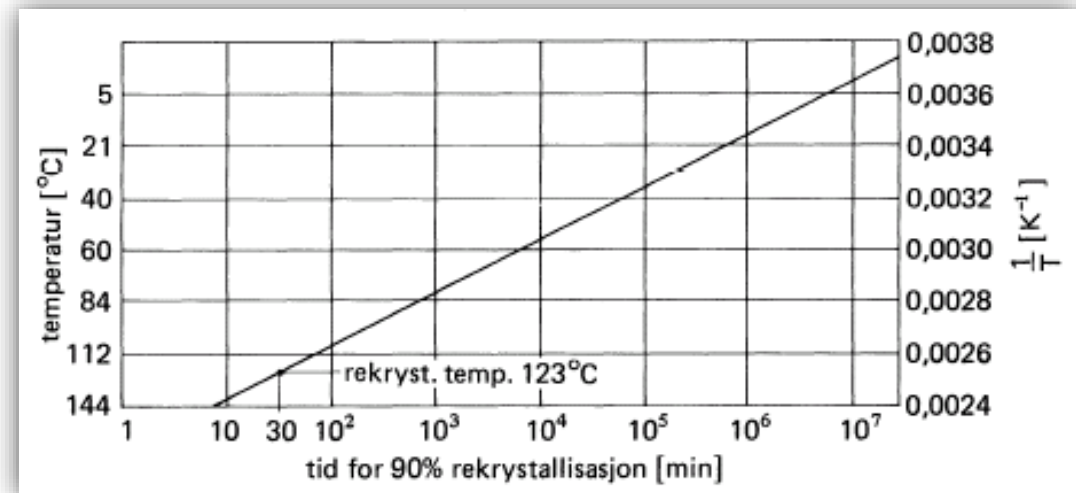
(f)

Rekrystallisasjon er avhengig av:

- **glødetemperatur**
- **glødetid**
- **deformasjonsgrad**
- **legeringselementer**

Virkingen av glødetemperatur og glødetid.

- Rekrystallasjon**stiden** er avhengig av:
  - Temperatur
- Rekrystallasjon**shastigheten** er avhengig av:
  - Kimdannelsehastigheten
  - Veksthastigheten av krystaller
→ avhengig av diffusjonshastighet langs kornrensene
- Rekrystallasjon**stemperaturen**:
  - Angis vanligvis som:temperaturen for 90% rekrystallasjon i løpet av 30min.
Vanligvis nevnes ikke tiden da den gir lite utslag på temperaturen (eks. mellom 10 og 100min.)
  - for rene metaller er ca. 0,4 x smeltetemperaturen

Tid for 90 % rekrystallasjon i 99,999 % Cu ved forskjellige temperaturer etter 98 % kaldvalsing.

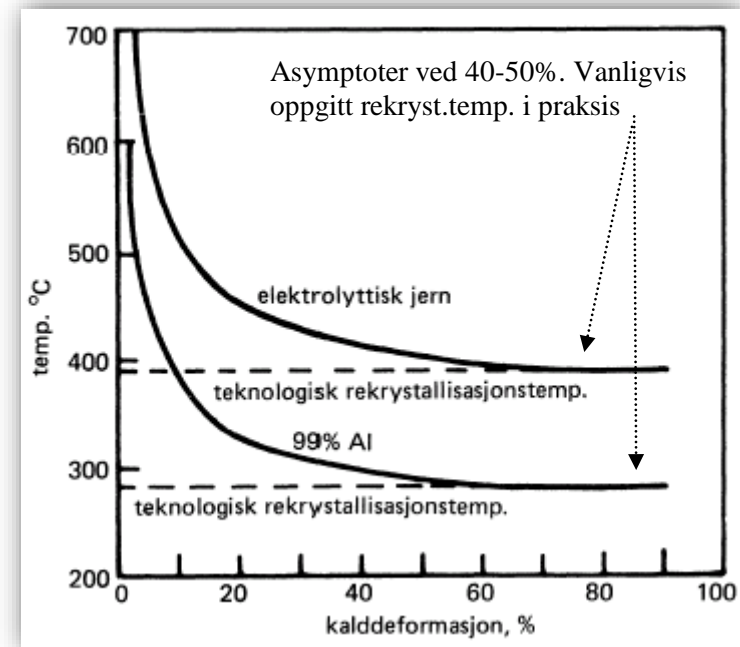
Virkingen av kalddeformasjon.

- Økt kalddeformasjon før rekrystallasjon øker lagret elastisk energi → drivende kraft i rekrystallasjonen.
- Kimdanneshastigheten og veksthastigheten av de nye krystallene øker mest fra ca. 10% deformasjon.
- Kimdanneshastigheten øker mer enn veksthastigheten ved økende deformasjonsgrad.
- Kornstørrelsen på rekrystalliserte korn øker med veksthastigheten og faller med kimdanneshastigheten.

Konklusjon:

Økende deformasjonsgrad reduserer kornstørrelsen

- Kornstørrelsen er gjennomgående lite påvirket av glødetemperaturen.

Variasjon av rekrystallasjonstemperaturen med graden av kalddeformasjon i elektrolyttisk jern og 99 % aluminium.

Virkingen av legeringselementer.

- Små mengder elementer i legering med et rent metall (blandkrystaller) øker tiden for 90% rekrystallasjon. Holder vi tiden konstant → økning i rekrystallasjonstemperaturen.
- Fremmedatomer / -partikler virker som en brems på grensene av nye korn når de vokser fram.

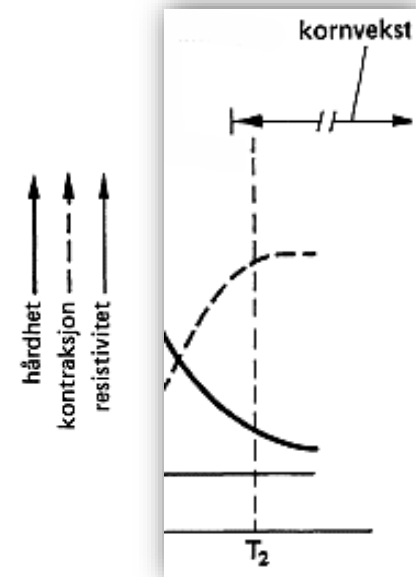
Materiale		Rekryst. temperatur (C ⁰)
kobber (Cu)	99,999 %	120
	teknisk	210
	+ 5 % Zn (sink)	320
aluminium (Al)	soneraffinert	10
	99,999 %	85
	99 %	240
	legeringer	320
nikkel (Ni)	99,99 %	370
	99,4 %	630
wolfram (W)	”veldig rent”	1200 - 1300
	Med mikroporer	1600 - 2300
tinn (Sn)	teknisk	-4
jern	elektrolyttisk	400
	0,1 % C (karbon)	500 - 600
	18 % Cr (krom), 8 % Ni (nikkel)	800 - 900

Virkingen av legeringselementer på rekrystallasjonstemperaturen.

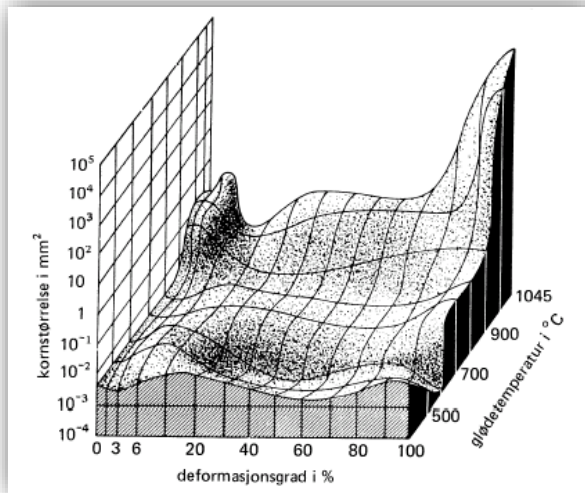
- **Recrystallisation Experiment** aluMATTER

KORNVEKST

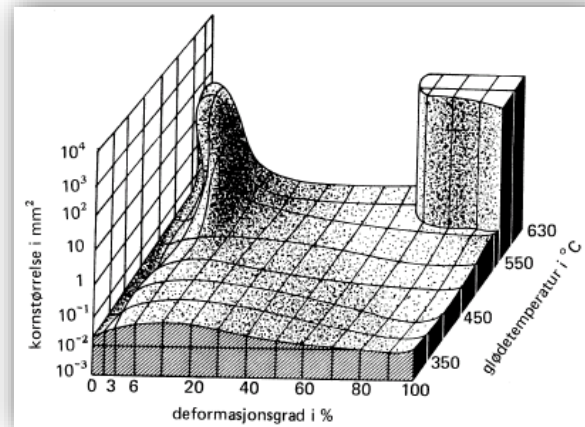
- Ved videre temperaturøkning vokser stor korn på bekostning av små korn. Vanligvis ender vi opp med $\approx$ lik kornstørrelse.
- I prinsippet tenderer alle polykrystallinske materialer mot en grovere struktur
- Raskere prosess jo høyere temperatur.
- Vanligvis bør vi unngå kornvekst.
- **Fin struktur gir best kombinasjon styrke - duktilitet**

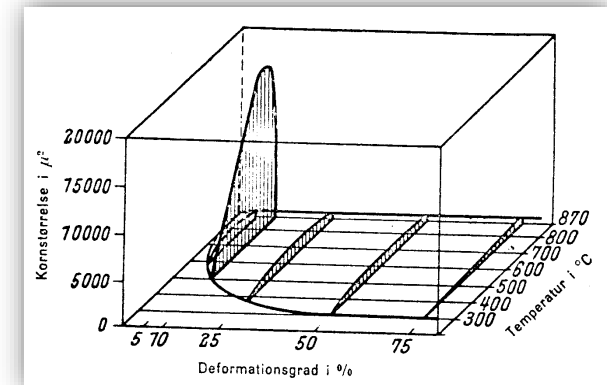
- Avspenning - RekrySTALLISASJON - KornvekST glir i over i hverandre i større eller mindre grad
- For praktisk bruk finnes diagrammer som viser sammenhengen mellom glødetemperatur, deformasjonsgrad og kornstørrelse ved en bestemt glødetid.

Kornstørrelse ved rekrySTALLISASJON av kobber avhengig av deformasjonsgrad og glødetemperatur. Glødetid er 30minutter.

Kornstørrelse ved rekrySTALLISASJON av ren aluminium avhengig av deformasjonsgrad og glødetemperatur. Glødetid er 30minutter.

Kornstørrelse ved rekrySTALLISASJON av bløtt stål med ca. 0,1 % karbon avhengig av deformasjonsgrad og glødetemperatur. Glødetid er 30minutter. Kritisk deformasjonsgrad: ca. 10%

- **Generelt: Grov struktur ved lav deformasjonsgrad og høy glødetemperatur**

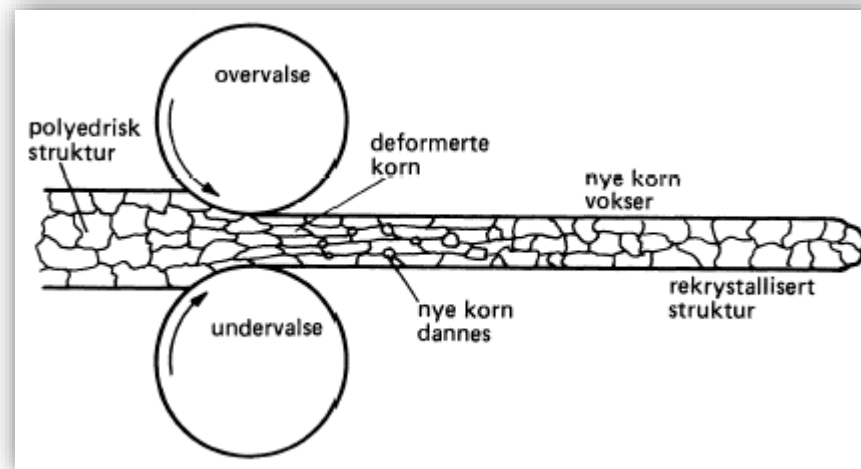
REKRYSTALLISERENDE GLØDING OG VARMEBEARBEIDING

Rekrystalliserende gløding

- Brukes til å oppheve virkningen av kalddeformering på materialets styrke og duktilitet, eller konduktiviteten
- Mest brukt er rekrystalliserende mellomgløding.

Varmebearbeiding

- Plastisk forming godt over rekrystallasjonstemperaturen.
- Rekrystallasjon skjer samtidig med eller umiddelbart etter hvert formingstrinn
Teoretisk: Ingen grense for deformasjonsgrad emnet kan tåle uten at det sprekker og deformasjonsmotstanden øker.

Rekrystallasjon under varmvalsing.